

**ARTPEDAGOGIKA KONSEPSIYASINING FANLARARO
METODOLOGIK ASOSLARI****Badriddinova Sitora Samariddin qizi**

Samarqand davlat pedagogika instituti doktoranti

sitorabadriddinova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada artpedagogikaning shaklanishi va rivojlanish jarayonida boshqa fanlar bilan aloqadorligi chuqur tahlil qilingan. Artpedagogikaning turli fanlar: pedagogika, psixologiya, estetika, falsafa, san'atshunoslik va madaniyatshunoslik fanlari bilan aloqadorligi uning metodologik asoslarini shakllantiruvchi omil sifatida yoritiladi. Maqolada artpedagogikaning nafaqat san'at bilan ta'lim jarayonini olib boorish balki, turli ilmiy yo'nalishlarning nazariy hamda amaliy imkoniyatlarini integratsiyalovchi yondashuv sifatidagi xususiyatlari asoslanadi. Shuningdek fanlararo metodologik yondashuvning turli imkoniyatlari shaxsiy ijodiy, estetik va emotsional rivojlanishi yoritiladi.

Kalit so'zlar. Artpedagogika, fanlararo aloqadorlik, pedagogika, psixologiya, estetika, san'atshunoslik, madaniyatshunoslik, falsafa, ijodkorlik, pedagogik integratsiya.

**МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
КОНЦЕПЦИИ АРТ-ПЕДАГОГИКИ****Бадриддинова Ситора Самариддиновна**

Докторант Самаркандского государственного педагогического института

Аннотация. В статье представлен углубленный анализ становления и развития арт-педагогике, а также ее взаимосвязей с другими дисциплинами. Взаимодействие арт-педагогике с такими областями, как педагогика, психология, эстетика, философия, искусствоведение и культурология, рассматривается как фактор, определяющий ее методологические основы. Обосновывается, что арт-педагогика представляет собой не просто использование искусства в образовательном процессе, а подход, объединяющий теоретический и практический потенциал различных научных дисциплин. Кроме того, подчеркивается значимость данного междисциплинарного методологического подхода для содействия творческому, эстетическому и эмоциональному развитию личности.

Ключевые слова: арт-педагогика, междисциплинарные связи, педагогика, психология, эстетика, искусствоведение, культурология, философия, творчество, педагогическая интеграция.

INTERDISCIPLINARY METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF THE CONCEPT OF ART PEDAGOGY

Badriddinova Sitora Samariddin qizi

Doctoral student at Samarkand State Pedagogical Institute

Abstract. This article provides an in-depth analysis of the formation and development of art pedagogy and its interconnections with other disciplines. The relationship of art pedagogy with various fields—such as pedagogy, psychology, aesthetics, philosophy, art studies, and cultural studies—is examined as a factor shaping its methodological foundations. The article substantiates the nature of art pedagogy not merely as the use of art within the educational process, but as an approach that integrates the theoretical and practical capabilities of diverse scientific disciplines. Furthermore, it highlights the potential of this interdisciplinary methodological approach to foster personal creative, aesthetic, and emotional development.

Keywords: Art pedagogy, interdisciplinary connections, pedagogy, psychology, aesthetics, art studies, cultural studies, philosophy, creativity, pedagogical integration.

Kirish. Bugungi kunda globallashtirish jarayoni ta'lim tizimida yangi islohotlarni amalga oshirish, ta'lim jarayonini takomillashtirish, shaxsni har tomonlama rivojlantirish, erkin fikrlash, mustaqil fikrlashni shakllantirish, ijodiy salohiyatni rivojlantirish, ta'lim mazmuniga insonparvarlashtirish xususiyatlarni kiritish kabi xususiyatlarni o'zida jalb qiluvchi pedagogik yondashuvlarni ta'lab qilmoqda. Bu kabi pedagogik yondashuvlar o'quvchi yoshlarni faqat bilim olish bilan cheklamasdan, ularning har tomonlama rivojlanishi va yetuk shaxs sifatida kamol topishida katta xissa qop'shadi. Shuningdek fanlararo integratsiyaga asoslangan ta'lim jarayoni dars jarayonini yanada qiziqarli va o'quvchilar tomonidan oson o'zlashtirish kabi imkoniyatlarni beradi. Shu nuqtai nazardan san'at imkoniyatlaridan foydalangan artpedagogik yondashuv alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Artpedagogika o'zida san'atning turli shakl va vositalarini ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish orqali shaxsning har tomonlama yetuk, ijodiy, estetik, emotsional va kommunikativ imkoniyatlarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuv sifatida namoyon bo'ladi.

O‘zbekistonda artpedagogikani rivojlantirishda “artpedagogika” nomli tizimli modeli hali to‘liq shakllanmaganiga qaramasdan, “Art” o‘quv dastirining tajriba sifatida joriy qilinishi, umumtalim maktablarda hamda musiqa va san’at maktablari o‘rtasidagi qilinayotgan ijodiy hamkorlik, STEAM va fanlararo integratsiyaga asoslangan pedagogik yondashuvlar artpedagogika rivoji uchun katta hissa qo‘shmoqda.

Artpedagogikaning o‘ziga xos jihati u boshqa fanlar bilan uzviy aloqadorligidir. Chunki shaxsning rivojlanishi ko‘p qirrali, murakkab jarayon hisoblanib uni faqat bitta fan doirasida amalga oshirish imkoniyati cheklangan. Shu sababli ushbu artpedagogika fani pedagogika, psixologiya, madaniyatshunoslik, estetika falsafa hamda ba’zi holatlarda art terapiya bilan ham bog‘liq. Ushbu fanlar nafaqat artpedagogikaning nazariy asoslarini boyitadi, balki uning amaliy imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

Asosiy qism. Artpedagogika zamonaviy pedagogikaning yangi yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, shaxsni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan va ta’lim tarbiya jarayonida maqsadli foydalanishni nazarda tutuvchi yangicha yondashuv. Mazkur yondashuvda san’at faqatgina estetik tarbiyalovchi vosita emas, balki o‘quvchini ijodiy tafakkurini kengaytiruvchi, ijtimoiy faolligini qo‘llab quvvatlovchi, bilish faoliyati va hissiy-emotsional rivojlantiruvchi pedagogik yondashuv sifatida qarash mumkin.

Artpedagogika tushunchasi ikki tarkibiy qismdan, “art”- san’at va “pedagogika” tushunchalaridan tashkil topgan. Shu nuqtai nazardan artpedagogikaning mohiyatini san’atning turli yo‘nalishlarini pedagogic maqsadlar bilan integratsiyalash orqali ta’lim tarbiya berish, ijodiy va shaxsiy rivojlantirish tushuniladi.

Artpedagogikaning nazariy asoslari quyidagilar tashkil qiladi:
ta’lim jarayonida o‘quvchini individual imkoniyatlarini hisobga olish,
ta’lim mazmunini turli faoliyat shakllari bilan boyitish g‘oyalari,
ijodiy faolligini rag‘batlantirish.

Bunda san’atning turli yo‘nalishlari musiqa, teatr, tasviriy san’at adabiyot, kino va boshqa turlaridan foydalanish orqali o‘quvchining mavzuni oson qiziqarli va mantiqiy, obrazli va emotsional jihatdan ham o‘zlashtirishi taminlanadi.

Artpedagogik yondashuvning o‘ziga xos xususiyatlaridan biri bu ijodiy faoliyatni ta’lim jarayoni markaziga qo‘yish hisoblanadi. An’anaviy ta’lim jarayonida bilimlarni egallash va ko‘proq tayyor axborotni qabul qilish bilan ifodalansa, integratsion artpedagogik yondashuv o‘quvchini yaratish, obrazli fikrlash, tasavvur qilish, tajriba o‘tkazish va o‘z fikrini to‘g‘ri va turli yetkaza olish qobiliyatini rivojlantirishni asosiy o‘ringa qo‘yadi. Demak ko‘rishimiz mumkinki

san'atni ta'limga integratsiyalash orqali o'quvchilarga bilim berish, tanqidiy fikrlash va san'atni qadrlashni ham o'rganish mumkin.

San'at pedagogikasini o'rganish bir qancha fanlarni o'rganishni ham o'z ichiga oladi. Ular: psixologiya, talim san'at va boshqa yo'nalishlar.

Bir qancha ta'lin nazariyalari san'at pedadodikasi konsepsiyasig asoslanib, san'atni talim amaliyotiga qay tartibda integratsiya qilishni qanday tushunish mumkinliga aos yaratdi.

Jan Piagetning konstruktivistik nazariyasi, Devid Kolbning eksperimental o'rganish nazariyasi, Govard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi, Jon Dyuning "San'at tajriba sifatida" nomli ilmiy asarlari artpedagogikani ta'lim jarayoniga integratsiya qilinishiga katta hissa qo'shgan bo'lib, ta'lim jarayonida san'at vositalarini qo'llash orqali o'quvchini ham aqliy, issiy va tarbiyaviy tomondan ijobiy ta'sir ko'rsatishi takidlngan.

Jan Piagetning konstruktivistik nazariyasiga ko'ra o'quvchilar bilimni atrof muhit bilan o'zaro tasirlashuvi orqali olishadi. Konstruktivistik tamoyillarga ko'ra, o'quvchilarga o'zlarining ijodiy jarayonlari orqali tajriba qilish, yangi tushunchalarni kashf qilish va tavakkal qilishni o'rgatishda artpedagogika yordam beradi.

Devid Kolbning eksperimental o'rganish nazariyasi asosan badiiy faoliyat orqali yani o'z tajribalani ko'rsata bilish, yangi kontekslarda ` qo'llay olishni ta'lab qiladi. Bu esa loyihalash ishlari uchun asos yaratdi.

Govard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi nson aqli haqidagi tushunchani kengroq yoritib beradi. Gardner bir nechta intellektlarni, xususan vizual-fazoviy intellektni (san'atga mos keluvchi) aniqlaydi. Uning ko'p intellekt nazariyasi ko'p intellekt nazariyasi kognitiv qobiliyatning an'anaviy o'lchovlaridan tashqari inson aqli haqidagi tushunchani kengaytiradi.

Jon Dyuning "San'at tajriba sifatida" deb nomlangan asosiy asari san'atning tajribaviy va o'zgartiruvchi xususiyatiga urg'u beradi.

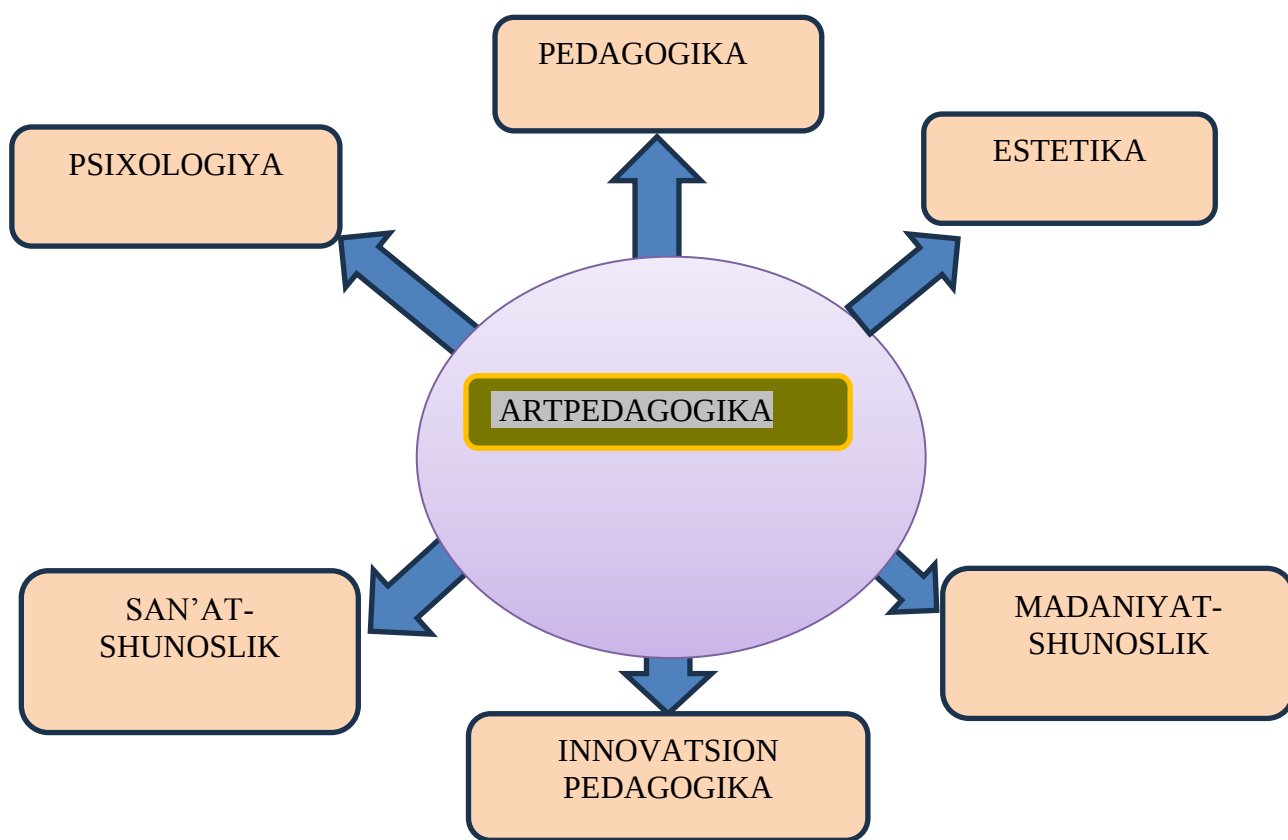
Yuqoridagi olimlar ilmiy izlanishlari shuni ko'rsatdiki, badiiy faoliyat bilan shug'ullanish tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va fazoviy fikrlash kabi kognitiv qobiliyatlarni oshirishi mumkin.

Hetland va boshqa bir qator olimlar fikriga ko'ra tasviriy san'at ta'limida ishtirok etgan talabalar kuzatuv qobiliyatlari va boshqa o'quv fanlariga o'tkazilishi mumkin bo'lgan tafsilotlarga e'tiborni yaxshilaganligini aniqladilar. Bundan kelib chiqib aytish mumkinki ushbu san'atga asoslangan ta'lim asosida bilim olishsa boshqa fanlarda ta'lim olish jarayonida ham ijobiy natija ko'ratishadi.

Artpedagogikaning fanlararo integratsiyadagi o'rni. Bilamizki artpedagogika bu san'at vositalari orqali o'quvchilarga ta'lim beruvchi pedagogik yondashuvdir. Lekin ushbu yondashuvning o'ziga xos jihati shundaki ushbu yondashuv anan bitta fan doirasida emas balki bir nechta fanlar bilan birgalikda ta'lim jarayonini tashkil

etish imkonini beradi. Masalan, pedagogika, psixologiya, madaniyatshunoslik, san'atshunoslik, estetika va boshqa fanlar bilan birgalikda tashkil etish imkonini beradi.

Fanlararo integratsiya jarayonida artpedagogika turli xil fanlar orqali olingan bilimlarni yagona mazmuni tizimga birlashtiradi. Masalan, adabiyot darsida badiiy asarlarni tasviriyl san'at yordamida ifodalash, biologiya darsida tabiat hodisalari va organizmni atrof muhit orqali o'rganish, tarix fanida tarixiy voqea hodisalarni teatr va sahna ko'rinishi yordamida o'rganish, chet tili darslarda qo'shiqlar orqali so'z boyligini oshirish kabi faoliyat turlari yangi bilimlarni oson idrok etish imkonini beradi.

Artpedagogikaning fanlar bilan bog'liqligi.

Artpedagogikaning pedagogika bilan bog'liqligi talim va tarbiya jarayoni tashkil qilishda yuzada chiqadi. Sababi pedagogik maqsadlar bilan san'at orqali dars berishadi, va mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatni rivojlantirish va faollikni oshirishda yordam beradi. Pedagogika ta'lim jarayonini qonuniyat, tamoiil va metodlarini o'rgansa, Artpedagogika ushbu imkoniyatlarni obrazli, emotsional, ijodiy vositalari bilan boyitadi. Bunda o'quvchi passiv qabul qiluvchi emas, mustaqil o'rganuvchi subyekt sifatida qaraladi.

Artpedagogika va psixologiya bilan bog'liqligi. San'at vositalaridan pedagogik maqsadda foydalanishda o'quvchilarning bazi psixik jihatlari: insonning idrok etishi,

hissiyoti, tasavvuri, tafakkuri va ijodkorligini hisobga olish ta'lim jarayonini samarali bo'lishiga katta hissa qo'shadi. San'atga asoslangan topshiriqlar o'quvchining o'z fikri, hissiyotlarini ifodalab yuzaga chiqarishga yordam beradi. Bu bilan artpedagogika psixologiyani rivojlanishiga katta hissa qo'shishini bildiradi. Lev Vygotskiy o'zining "The Psychology of Art" asarida san'atning psixologiya bilan bog'liq tomonlarini o'rganadi. Ushbu asarda muallif artpedagogika nafaqat zavq beruvchi yondashuv balki, psixologik omil sifatida inson hissiyotlari va tafakkurini rivojlantiruvchi ekanligini takidlab o'tdi. Vygotskiyning madaniy-tarixiy nazariyasiga ko'ra psixologik rivojlantirish uchun ijtimoiy faollik va madaniy vositalardan foydalanish kerak.

Artpedagogika va estetika. Barchamizga ma'lumki estetika bu go'zallik. Estetikani biz artpedagogikaning go'zallikni anglash, estetik qadriyatlarni anglashda ko'zga tashlanadi. Estetika artpedagogikaga, go'zallik, estetik idrok va qadriyatlarini ilmiy asosalarini beradi. San'at asarlari orqali idrok etish, tahlil qilish orqali esa o'quvchida nafaqat go'zallik uyg'unlik haiqdagi ttasavvurlar paydo bo'ladi. Natijada artpedagogik jarayoni faqat bilim beruvchi emas estetik dunyoqarashni kengaytirishga ham hissa qo'shadi.

Artpedagogika va madaniyatshunoslik. Bilamizki madaniyatshunoslik madaniyatni inson tomonidan yaratilgan moddiy va ma'naviy qadriyatlar tizimidir. Artpedagogikaning madaniyatshunoslik bilan aloqasi shaxsni milliy, umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalashga undaydi. Ta'lim jarayonida xalq amaliy san'ati, adabiyot, an'anaviy raqsa, milliy musiqa, memorchilik va boshqa hodisalardan foydalanish o'quvchilarni madaniy merosga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shuningdek madaniyatlararo muloqot ko'nikmalarini ham rivojlanadi.

Artpedagogika va san'atshunoslik. Bu ikkalasining bog'liqligi artpedagogikaning badiiy asarlarning janri, uslubi, mazmuni, shakli va ifoda vositalardan pedagogik maqs dda foydalanishda namoyon bo'ladi. San'atshunoslik o'qituvchiga bilimlarni san'atning turli turlarini ta'lim mazmunlariga integratsiya qilish imkoniyatini yaratadi.

Shunday qilib, artpedagogikani ta'lim jarayonida qo'llash o'quvchilarning bilimlarini mustahkamlash bilan bir qatorda, ularning ijodiy, kommunikativ, estetik va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. 5 Art pedagogics and art therapy in vocational education /E.A. Medvedev, I.Y. Levchenko, L.N. Komissarov, T.A. Dobrovolskaya. M: Prod. Academy Center, 2001. 248 pages, page 24. 306
2. Anisimov V.P. Art and morality: the problem of definition of the object of art pedagogy // Modern problems of science and education, 2009, №2 p.7-9.: www.science-education.ru/29-1046 John Dewey. Art as experience.

155-158 b.

3. Komolova I.A . Art-pedagogika tushunchasi va uning o'rganilishi.
4. Shevchenko, Y.S, Krepitsa, A.V. (1998), Principles of art therapy and art pedagogics in the work with children and teenagers: a method. Handbook. Balashov
5. Shumakova, NY (2006), Art pedagogics as a humanistic education system of students in physical education. Stavropol Медведева Е.А., Левченко И.Ю., Комиссарова Л.Н., Добровольская Т.А. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании. – М.: Академия, 2001. 24-b.
6. Сергеева Н.Ю. Арт-педагогика и арт-терапия: к вопросу о разграничении понятий // Учёные записки Забайкальского государственного университета. – 2016. – № 2. 69–75- b.
7. Христидис Т.В. Арт-педагогика как область научно-практического знания // Вестник Московского государственного института культуры. – 2016. – № 6(74). 140–145 b.
8. Шевченко Ю.С., Крепица Л.В. Принципы арт-терапии и арт-педагогики в работе с детьми и подростками. – М., 1997. – С. 18.
9. The need for ArtinEd <http://www.artined.eu/ro/> (visited 10.12.2014)